

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 4, 2010

[Назад](#)

[Головна](#)

УДК 338.43.001.76

В. В. Лаврук,

к.е.н., докторант,

Подільський державний аграрно-технічний університет

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

***Анотація.** Визначено показники ефективності інновацій в сільському господарстві. Оцінено інноваційну сприйнятливість сільськогосподарських товаровиробників.*

***Annotation.** The indexes of efficiency of innovations are certain in agriculture. Innovative receptivity of agricultural commodity producers is appraised.*

***Ключові слова:** Інноваційна діяльність, методика оцінки, показники, сільське господарство, сприйнятливість, технологічна ефективність.*

Вступ

Інноваційна діяльність передбачає отримання певного ефекту, який необхідно оцінити з точки зору його корисності суспільству і дії на навколишнє середовище. Ефективність освоєння інновацій – це складна економічна категорія, що відображає вплив результатів науково-технічної і виробничої діяльності на процес, що забезпечує господарський і соціальний ефект, зниження екологічного навантаження.

Аналіз останніх наукових досліджень.

Основні теоретичні і методологічні положення, пов'язані з розкриттям сутності й змісту інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями її прояву в сільськогосподарських підприємствах викладені в роботах Л.Л. Антонюк, В.І. Благодатного, В.О. Василенка, С.А. Володіна, О.І. Дація, О.В. Донця, В.О. Загорова, М.В. Зубця, С.М. Ілляшенка, М.Х. Корецького, І.М. Криворучка, М.Ф. Кропивка, М.І. Лобанова, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Л.І. Михайлової, Ю.Н. Новікова, І.А. Павленка, П.Т. Саблука С.О. Юшина, та ін.

Постановка завдання

- визначити показники ефективності інновацій в сільському господарстві;
- оцінити інноваційну сприйнятливість сільськогосподарських товаровиробників.

Результати

При оцінці ефективності освоєння інновацій вважаємо доцільним використовувати систему показників у відповідності з критеріями і видами ефективності: технологічної, економічної, соціальної і екологічної.

Технологічна ефективність передбачає ступінь використання ресурсів. Під економічною ефективністю розуміється ступінь реалізації виробничих відносин. В ринкових умовах вона є головною серед інших. Виражається економічна ефективність отримання певного ефекту, перевищенням доходу від виробництва над витратами на нього. Соціальна ефективність передбачає покращення умов життя, ступінь соціального розвитку. Екологічна ефективність розглядається як збереження екологічної обстановки при підвищенні продуктивності виробництва і забезпеченні населення екологічно безпечними продуктами харчування [5, с. 12].

Для технологічної ефективності - цінність розробки, ступінь новизни і відповідність світовому рівню. При оцінці інноваційної продукції може бути використана наступна система показників [2, с. 9]:

- рівень новизни (високий, середній, недостатній);
- рівень цінності для науки (високий, середній, недостатній);
- рівень цінності для виробництва (високий, середній, недостатній);
- ступінь відповідності останнім вітчизняним досягненням (вище, на рівні, нижче);

- ступінь відповідності останнім закордонним досягненням (вище, на рівні, нижче);
- рівень попиту на науково-технічну продукцію (високий, середній, недостатній);

Технологічна ефективність характеризується комплексом натуральних і вартісних показників (урожайність, матеріало- і енергомісткість, якість продукції, продуктивність праці і інші), що відображають ступінь використання земельних, трудових, матеріальних ресурсів в процесі виробництва продукції а також приріст ефективності елементів систем землеробства та тваринництва. Зокрема, до них відносяться наступні показники – приріст урожайності сільськогосподарських культур; приріст продуктивності птиці (тварин); зниження енергоємності виробництва продукції землеробства і тваринництва; приріст валової продукції сільського господарства в співставних цінах (на 1 га с/х угідь, на 1 робітника); приріст виробництва окремих видів тваринницької продукції в співставних цінах на одиницю додатково витрачених ресурсів.

Показники технологічної ефективності є основою визначення економічної ефективності, яка свідчить про ефективність використання ресурсів, рівень ресурсозбереження, продуктивність праці, енерго- і капітаоемність продукції. За допомогою показників економічної ефективності визначається ступінь впливу науково-технічного прогресу на удосконалення господарського механізму, ріст економічних показників і прискорення інтенсифікації галузі. До системи показників економічної ефективності входять наступні [3, с. 88]:

- приріст валової продукції в фактичних цінах, валового доходу, прибутку, в розрахунку на одиницю площі або голову тварин, середньорічного робітника;
- зниження виробничої і комерційної собівартості продукції (за видами);
- зростання рентабельності виробництва (за видами продукції);
- зростання загальної рентабельності.

Рентабельність виробництва зростає по мірі підвищення продуктивності, ціни реалізації і зниженні затрат на виробництво одиниці продукції.

До показників соціальної ефективності відносяться наступні: рівень заробітної плати, ступінь механізованості, ступінь підвищення рівня життя робітників і їх сімей, поліпшення демографічної ситуації тощо. Екологічна ефективність визначається показниками ґрунтової родючості, зниженням забруднення навколишнього середовища, зміною площі земельних угідь безвідходністю виробництва і іншими показниками.

Економічне обґрунтування інноваційної діяльності проводиться на всіх стадіях її розвитку і починається з зародження ідеї. Передпроектна оцінка ідеї, що висувається пов'язана з попередніми параметрами розробки і цінами. На останніх стадіях порівняна оцінка розробки проводиться з найбільш прогресивною базою – вітчизняними і закордонними аналогами.

Самий відповідальний момент економічного прогнозування по оцінці інновацій пов'язаний зі стадією виробничого впровадження, до початку якої необхідно здійснити повну експертизу проекту. В цей період повинні бути виявлені і оцінені усі очікувані корисні і негативні сторони проекту і надано всебічний висновок за участю усіх спеціалістів. Після повної експертизи активна рекламна пропаганда інноваційного проекту повинна зацікавити споживача і інвестора в його реалізації і забезпечити відповідний попит на ринку інновацій.

На стадіях освоєння інноваційного проекту на основі науково-технічної документації проводяться уточнюючі економічні розрахунки і складається бізнес-план або техніко-економічне обґрунтування інноваційного проекту і визначається величина запланованого прибутку [4, с. 195].

Розрахунок ефективності необхідно вести стосовно до умов, коли виробництво нормально функціонує і досягаються характерні для нього агротехнічні, зоотехнічні, техніко-експлуатаційні і економічні показники.

Розробка методики аналізу інноваційної діяльності представляє собою визначення всієї сукупності методів його проведення. Сюди входить також підготовка засобів збору інформації і її обробки. До числа таких засобів відносяться плани інтерв'ю, анкети, тести, інструкції для збору інформації тощо. В цілому метод є важливим знаряддям наукового пізнання, важливою силою науки, засобом її розвитку і збагаченням новими результатами.

Для дослідження інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, необхідно сукупність наступних методів [1, с. 118]:

- спостереження;
- аналіз документації сільськогосподарських підприємств та отриманої з офіційних джерел;
- опитування (анкета, інтерв'ю, бесіда).

Спостереження – це цілеспрямоване і організоване сприйняття дійсності. Воно засноване на якійсь певній цілі або задачах дослідження і характеризується наступними особливостями – плануємість, упорядкованість, контролюємість. Існує 3 типи спостережень:

- звичайне або відкрите спостереження, при якому дослідник знаходиться поза колективу або процесів;
- спостереження, яке проводиться зсередини для найбільш об'єктивного опису процесу;
- включене спостереження, яке характеризується тим, що спостерігач включається сам в якості учасника в дану групу.

До аналізу документації входить збір стратегічної і оперативної звітності, нормативної документації, звіт керівників щодо проблем, які досліджуються, проведення анкетного опитування керівників всіх рівнів і спеціалістів підприємства.

Серед методів опитування найбільш розповсюджені інтерв'ю та анкетування. Опитування за всіма його видами є розповсюдженим і ефективним методом збору інформації. Воно фіксує стан суспільної свідомості в його різноманітних і складних проявах у зв'язку з проблемою, яка вивчається. В більшості опитувань мова йде про те, щоб виявити думку вивчаємої сукупності по певному колу питань, в'яснити відношення людей до тих чи інших проблем, явищ, подій, розкрити їх оцінки. Таким чином, опитування дозволяє фіксувати стан суспільної свідомості, накопичувати систематичну інформацію.

В основі багатьох методів лежить анкета, за допомогою якої здійснюється збір необхідної інформації. Анкета – набір питань, кожний з яких логічно

пов'язаний з основним завданням. Побудова питань в анкеті відповідає цілям дослідження і сприяє отриманню інформації, що перевіряє гіпотези.

Анкетне опитування має велику аудиторію і у більшій мірі розраховане на застосування кількісних методів обробки даних. При розробці питань анкети, визначені послідовності їх розташування, формулювань, форми звертань слід виходити з наступних вимог:

- анкета повинна відповідати задуму дослідження;
- вона повинна враховувати рівень культури і психологію опитуємих.

Інтерв'ю як і анкети, представляють собою вид опитування і розраховані на меншу аудиторію, на більш докладну розробку програми опитування, на більш детальний, якісний аналіз проблеми. Інтерв'ю може застосовуватися як контрольне дослідження в цілях перевірки інформації, отриманої іншими методами, наприклад за допомогою анкети, як основний метод збору матеріалу при обмеженій виборці, як розвідувальне дослідження в цілях уточнення проблематики, так і в цілях розробки методики загальних опитувань.

Умовно можна виділити наступні форми організації інтерв'ю: вільна бесіда, «питання-відповідь», «перехресний допит» (беруть участь декілька експертів-організаторів). Інтерв'ю часто дозволяє отримати інформацію, яку важко одержати при анкетному опитуванні.

Також слід відмітити, що інтерв'ю доцільно застосовувати на самому початку дослідження, коли дослідник не досить знайомий з ситуацією, напроти анкети необхідна на завершуючому етапі, коли сформульована загальна модель і виникає потреба прояснити її деталі. Таким чином, інтерв'ю – пошуковий інструмент, а анкета – засіб доказу.

Процес дослідження інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств включає декілька етапів.

Пілотні дослідження – попередній етап глибоких і масштабних досліджень, коли не має чіткого уявлення про проблему та об'єкт дослідження, а дослідники не в змозі висунути жодних наукових гіпотез. Це пробне дослідження, мета якого – на прикладі обстеження невеликої сукупності об'єктів основного дослідження внести необхідні корективи та зміни – дістати додаткову інформацію, уточнити проблеми, завдання, гіпотези. План такого дослідження передбачає вивчення літературних джерел з досліджуваної проблеми, опитування респондентів, проведення спостереження як завершального етапу тощо.

У пілотному дослідженні беруть участь сільськогосподарські підприємства. Студенти, проводять інтерв'ю. Керівники та спеціалісти сільськогосподарських підприємств виступають респондентами, вони відповідають на запитання та заповнюють анкету. Після проведення інтерв'ю багато часу витрачається на додавання деяких зауважень до питань.

При розробці інструкції для інтерв'юєрів, які брали участь в основному дослідженні, була врахована необхідність їх більш кваліфікованої підготовки, також було додано і виключено декілька питань та більш чітко сформульована їх сутність.

Надійність даних анкетування залежить від багатьох факторів: розповсюдженість, правильний вибір респондентів, вміння мотивувати їх, відповідність анкетних питань цілям і задачам дослідження, дотримання правил побудови опитувальника, зрозумілість вказівок по заповненню і поверненню анкети, чіткість, зрозумілість формулювань питань і відповідей, повнота і збалансованість списку відповідей, які пропонуються, використання різних типів питань.

Будуть враховано всі фактори для підвищення надійності отриманих результатів. Суттєвим моментом, який міг вплинути на надійність, є той факт, що збором даних будуть займатися велика кількість студентів, які могли по-різному інтерпретувати питання і відповіді та неякісно оформлювати результати. Ця можлива помилка була усунена за допомогою попереднього відбору, підготовки інтерв'юєрів та проведення попереднього інструктажу.

Велика увага приділяється якості заповнення анкет. Інтерв'юєри розділяють на чотири бригади, бригадири персонально відповідають за якістю заповнення анкет. Другий рівень контролю здійснюють дослідники, третій відбувається при вводі інформації в базу даних. Кожна анкета буде завірена підписами інтерв'юєра і бригадира і на ній вказане місце і час проведення опитування та анкетування.

Надійність даних анкетування підтверджується фактом охоплення основних практичних аспектів, необхідних для розуміння проблеми дослідження.

Наступним етапом є польові дослідження. Вони використовують особисті контакти, первинну інформацію, методи економічного аналізу. Польові дослідження призначені для збору первинної інформації з використанням масових опитувань, інтерв'ю, спостережень, тобто практичне застосування удосконалених інструментів обраних методик і отримання матеріалу для наступних висновків і рекомендацій. Польовий етап потребує значного часу. Параметри часових витрат задані вибіркою, складністю інструментів, кількістю збирачів інформації, а також продуктивністю і якісністю їх праці.

Протягом усього часу роботи в населених пунктах проводяться спостереження стану інноваційної діяльності та інноваційної сприйнятливості людей, фіксуються їхні думки, що висловлюються поза інтерв'ю з дослідником.

Обробка зібраної первинної інформації проводиться з використанням комп'ютеру і передбачає комплекс наступних операцій і процедур: ремонт вибірки, необхідність якої обумовлена вибірковою, введення даних в ЕОМ і організація введеної інформації у відповідності з використовуємим пакетом програм, перевірка якості введеної інформації і корекція виявлених помилок, уточнення системи кількісних показників, на основі яких буде проводитися весь наступний аналіз інформації, отримання шуканих цифр, таблиць, висновків.

Висновки

На сучасному етапі розвитку сільського господарства, з ціллю виходу даної галузі на якісно інший рівень розвитку, необхідно суттєво розширяти та зміцнювати впроваджувальну сферу інноваційної інфраструктури, яка повинна виконувати з'єднувальну функцію між наукою і виробництвом.

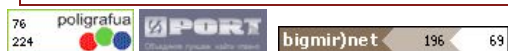
При оцінці ефективності освоєння інновацій вважаємо доцільним використовувати систему показників у відповідності з критеріями і видами ефективності: технологічної (урожайність, продуктивність тварин, якість продукції, витрати, продуктивність праці), економічної (валова продукція, ціна, собівартість, рентабельність, прибуток), соціальної (заробітна плата, зайнятість, зміна умов праці, підвищення кваліфікації) і екологічної (родючість ґрунтів, вміст токсичних і канцерогенних речовин у повітрі, у паливо-мастильних матеріалах, пестицидів і інших шкідливих речовин в продукції).

Література

1. Белебеха І.О. Управління розвитком сільських територій на регіональному рівні / І.О. Белебеха, В.В. Бакум // Економіка АПК. - 2006. - № 11. – С. 118

2. Володін С.А. Інноваційний провайдинг на наукоємному аграрному ринку: теоретико-методологічні аспекти / С.А. Володін // Економіка АПК. - 2006. - № 8. - С. 9
3. Дем'яненко С.І. Інноваційне зростання - основа стабільності агропромислового комплексу / С.І. Дем'яненко // Наука та інновації. — 2005. - № 1. - С. 87 – 98.
4. Козик В. Можливості та проблеми формування інноваційних структур / В. Козик // Регіональна економіка. – 2005. - № 1. – С. 195.
5. Кропивко М.Ф. Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / М.Ф. Кропивко, Т.С. Орлова // Економіка АПК, 2007. - № 7. – С. 11 – 18.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"